

A Levegő Munkacsoport észrevételei „Az új magyar energiapolitika tézisei a 2006-2030 évek közötti időszakra” c. tanulmányokhoz

Az anyagokban bemutatott adatok alapján Magyarország közepesen nehéz energetikai helyzetben van. Bár a hagyományos és a megújuló energiaforrások tekintetében egyaránt kedvezőtlenek az adottságaink, az energetikai ágazatban sikerült elkerülni a komoly válságokat.

A rész tanulmányok „étlapra” hasonlítanak, mi megkíséreljük kiválogatni azokat a prioritásokat, amelyeknek, véleményünk szerint, nagy hangsúlyt kell kapniuk a következő 25 éves energiapolitikában.

Fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy szinte minden ma kezdődő nagyobb beruházásnak több évtizedes kihatása van az energiafogyasztásra. Éppen ezért kell, hogy legyen az országnak interszektoriális illetve területi energetikai programja.

A következőkben a teljesség igénye nélkül válogattunk össze egyrészt példákat az elmúlt évek gyakorlatából, másrészt olyan kritikus területeket, amelyekre eddig sem fordítódott kellő figyelem.

1) Hazai válaszok a globális éghajlatváltozásra – holisztikus megközelítés, szektorok közötti együttműködés

Az emberi tevékenységgel összefüggő üvegházhatású gázok negatív éghajlati hatásaival kapcsolatban ma már nagyjából egyetértés van a világban. Bár az anyag erre nem tér ki részletesen, Magyarország is a fajlagosan jelentős szennyezők között van. Lélekszámához képest 5-6-szor többet szennyez a világ átlagánál, miközben az üvegházhatású gáz (ühg) kibocsátást globálisan mintegy 60-80%-kal csökkenteni kellene a katasztrofális felmelegedés elkerülése érdekében.

Meg kellene vizsgálni, hogy **továbbra is az óvatos, követő magatartást folytassuk, amíg lehet, csak a minimális elvárásokat (6%-os ühg csökkentés) teljesítve, vagy hirdessünk meg egy erőteljes ühg kibocsátás csökkentési politikát?**

Az előbbinél is a versenyképességre szokás hivatkozni - nem lehetnek szigorúbbak az előírásaink a kibocsátásokra illetve a jogokra vonatkozóan, nem kerülhetnek a szektorok versenyhátrányba a többi országgal szemben. Az előremenekülésnél is lehet versenyképességre hivatkozni: nagyobb hozzáadott értékű termékekkel, klímatudatos beruházásokkal, a fogyasztói szokások erőteljes megváltoztatásával olyan mintaállammá válhatunk, amely a know-how eladásával szerezhethet piacokat. Ez is lehet egy kitörési lehetőség, hiszen az egy főre eső energiahasználatban az átlagnál jobbak vagyunk, és több területen, pl. a közlekedéspolitikában is van még választásunk a motorizáció felgyorsítása és a fenntartható fejlesztések között (logisztika, vasút, tömegközlekedés stb.). Hasonló módon van lehetőségünk a beruházások befolyásolására is (pl. cementgyár illetve nagyobb hozzáadott értéket előállító feldolgozóipar, csővégi illetve megelőző környezetvédelem).

2) Energiatakarékosság, energiafelhasználás hatékonysága

Érdekes az anyagban (3) az egyelőre csak Németországra vonatkozó **hasznos energia** meghatározása illetve a **felhasználási hatások** – nálunk ritkán emlegetett – fogalmának bemutatása. Szerencsésebbnek is tartjuk ezt az összehasonlítást, mint az egységnyi GDP-hez szükséges energiamennyiség mutatóját. Segíthet a prioritások meghatározásánál, a forráselosztásnál és az eredmények nyomonkövetésénél is.

Az 1999-es kormányrendeletben kitűzött energiatakarékossági célok időarányos teljesítésében óriási lemaradások vannak. Ez nem is csoda, hiszen az elmúlt években e téren leginkább visszalépéseket tapasztaltunk. Ezek egy része inkább jelzésértékű, mások viszont, mint például a lakossági gázár 2005. évi hozzávetőlegesen 100 milliárd forintos támogatása, szinte provokációnak vehető.

Példaként említjük, hogy a KIOP energiátámogatási programjában 2003-ban 60:40 % támogatási arányt rögzítettek a megújulók javára, noha a közintézmények területén, főképpen forráshiány miatt, óriási lemaradások vannak a fűtéskorszerűsítésben.

2005-ben nem volt keret a sikeres lakossági energiatakarékossági programok folytatására. Erről az anyagok sokatmondóan hallgatnak, a kereteket bemutató összefoglaló táblázat nem készült.

2006. elején a gazdasági tárca első embere, Kóka János egyértelműen az energiatakarékosság, energiahatékonyság támogatása mellett foglalt állást. Kérdés azonban, hogy lesz-e olyan ciklusokon átívelő program, megfelelő forrásokkal, amely a legnagyobb fogyasztókat – a lakosságot és a közlekedést – segíti a pazarló fogyasztás felszámolásában.

Gyakran érvelnek a politikusok azzal, hogy az energiaárakat nem lehet piaci eszközökkel meghatározni, mert az szociális kérdés is. Ilyen módon azonban második évtizede zérus értékű játszmában vesz részt a lakosság:

- folyamatosan emelkednek az energiaárak, de így sem tartalmazzák egyes negatív externáliák költségeit, és ráadásul az emelkedő egységárat az adófizetők forintjaiból még támogatják is;
- akinek már a havi (támogatott) számlák kifizetése is gondot okoz, annak esélye sincs arra, hogy felújítsa, korszerűsítse a fűtési berendezéseit;
- szegényt és gazdagot egyaránt energiapazarlásra ösztönzünk (vagy kényszerítünk);

A közintézmények esetében pedig gyakran az érdekeltség hiánya az akadálya annak, hogy a költségvetésből ne a fölöslegesen magas energiaszámlákat fizessük ki, hanem a pénzt hasznosabban költjük el (lásd. kórházak energetikai teljesítménye).

3) Externáliák

Mint ahogy az anyagok is megállapítják: „Teljesen hiányzik a teljes energiaiparban az externáliák kutatása¹”. Sajnálatos módon ennek a hiánynak a pótlására ezúttal sem történik erőfeszítés.

Hogyan is lenne elképzelhető egy környezeti, társadalmi, gazdaságossági szempontokat is figyelembe vevő energiapolitika kialakítása anélkül, hogy ismernénk a valós költségeket? A negatív externáliák elszemvedői a környezet és a társadalom, és amíg ezen károk nincsenek számszerűsítve kijelenthető, hogy a mindenkori energiapolitika téves kiindulási alapokon

¹ A megújuló energiaforrások szerepe az energiaellátásban, Nyitott kérdések, 52. oldal

nyugszik. Olyan árviszonyokat használ gazdaságossági számításainak kiindulópontjaként, amelyek nem tartalmazzák az összes felmerülő kárt, azaz nem valós árakkal számol. Eltekintve az egészségügyi és környezetpolitikai vonatkozásokról, pusztán gazdaságossági számítások sem végezhetők, hiszen a nem-valós árak alkalmazása téves következtetések levonását fogja eredményezni.

Az externáliák internalizálásának (az árakba történő beépítésének) első lépése egy átfogó externáliakutatás kellene hogy legyen. Igaz ugyan, hogy sok negatív externália nehezen számszerűsíthető (például tájképi hatások, biodiverzitás), azonban többnek már kidolgozott módszertana van (például SO_x, NO_x, CO₂ emisszió). Mindazonáltal a feladat nehézsége nem indokolja az energiapolitika kialakítás ezen kulcsfontosságú részének kihagyását.

4) Fogyasztói szokások

A fogyasztói szokások kialakításában az árak mellett szerepe van a reklámoknak és a szabályozásnak. Nálunk csak fogyasztásra buzdító reklámok jelennek meg. E téren nagyon le vagyunk maradva a fejlettebb EU országoktól.

A szabályozás illetve a szabálykövető magatartás kikényszerítése szintén be kell, hogy tartozzon az energiapolitikai koncepcióba. Például lagymatag a szabályozása a mechanikai ún. „önző” sportoknak, holott azok energiafalók és más negatív környezeti hatásuk is van (quad, jet-ski, motocross stb.).

Tavaly egy olyan jogszabály tervezete ellen voltunk kénytelenek fellépni, amely a klímaberendezések kötelező betervezését írta volna elő új épületekben.

5) Megújuló energiák elterjesztése

A megújuló energiák elterjesztésével kapcsolatban az EU általános szabályozása álságos. Bár a retorika szintjén hangsúlyozza az energiatakarékosságot, azonban a megújuló energiák használatával kapcsolatban csak százalékos arányokat állapít meg. Véleményünk szerint „be kellene fagyasztani” a primerenergia felhasználását egy bázisévben, és abból kiindulva, az összefogyasztást nem emelve kellene a megújulók arányát növelni fokozatosan. Különben az eredeti szándék, a környezet védelme, csak egy pántlika marad a célon, esetenként az eredeti szándékkal éppen ellentétes hatást váltva ki.

Például a közlekedés az egyik legnagyobb környezetszennyező, de csak a bioüzemanyag arányát határozzák meg, a közlekedés tovább nőhet annak összes hátrányával (légszennyezés, zaj, helyfoglalás, baleset, habitat fragmentáció, stb.)

Hasonló módon a nagyüzemi, intenzív „biomasszatermelés” a monokultúrák fenntartásához, további talajdegradációhoz, fokozott vegyszerhasználathoz vezethet.

A megújuló energiák támogatásának feltételei nincsenek megfelelő részletességgel átgondolva. Az anyag is megállapítja, hogy pl. a szélenergia beruházások támogatása eltúlzott. A decentralizált biomassza a kistelepüléseken nem versenyképes a gázlobbi nyomulásával és az alacsony lakossági gázárral szemben. Nem vizsgálták kellően, hogy az energetikai ültetvényeknek milyen környezeti hatásai lehetnek hosszabb távon. Sürgősen pontosítani kellene a megújuló energiák támogatását, mert jövő évtől indul egy új beruházási periódus (NFT II.), amelyben, ha folytatódik a jelenlegi gyakorlat, akkor a közpénzeket rossz hatékonysággal fogjuk elkölteni.

6) Bioüzemanyagok

A bioüzemanyagok kérdéskör vizsgálatához elengedhetetlen megvizsgálni a területhasználatra gyakorolt hatást. Addig nem lehet megalapozott véleményt formálni a bioüzemanyagok szerepét illetően, amíg nem tudjuk, hogy előállításuk mekkora területet igényel. A bioüzemanyag-alapanyag előállítás területhasználatára értelemszerűen konkurenciát jelent egyéb mezőgazdaság termények, és a természet számára szükösen rendelkezésre álló területhasználatoknak. A bioüzemanyagok új belépőként „versenyeznek” a területekért, azaz az eddig is többszereplős piacon a szükös kínálatot tovább élezzik. Nem egyértelmű, hogy megjelenésükkel a természetes területek nagysága nem fog csökkeni. A bioüzemanyag gyártás elsősorban intenzív, nagyüzemi gazdálkodást igényel, pont olyat amelynek súlyát a Európai Unió mezőgazdasági politikája csökkenteni kíván. A monokultúrák biológiai sivatagoknak tekinthetők, a nagy mértékben felelősek a biodiverzitás csökkenéséért.

Elengedhetetlennek tarjuk, hogy készüljön részletes vizsgálat a bioüzemanyag gyártás területigényét illetően, és ez legyen összevetve a rendelkezésre álló területnagyságokkal, alternatív területhasználati módokkal. Csak ezen adatok ismerete révén lehet eldönteni, hogy az elsősorban környezetvédelmi indíttatású (éghajlatvédelem) bioüzemanyag gyártás vajon nem okoz-e a nagyobb kárt, mint hasznot (lásd természetvédelem).

Véleményünk szerint valószínűsíthető, hogy a bioüzemanyagoknak összességében van valamekkora kedvező hatásuk, azonban ennek mértékét a rendelkezésre álló információk hiánya miatt nem lehet megbecsülni.

7) Gázdominancia

Az idei év elején ízelítőt kaptunk az energia – eddig főképpen csak a környezetvédők által hangoztatott – stratégiai jelentőségéből (lásd orosz-ukrán gázvita). Az anyag is hangsúlyozza a gáz dominanciáját, de nem tesz javaslatot a függőség enyhítésére, sőt további, igaz enyhe, gázarány növekedést jósol.

Véleményünk szerint a vidéki lakosságot támogatni kell a decentralizált rendszerek kialakításában, az alternatív tüzelőanyagok használatában. Nemcsak a falusi gázvezetékek kiépítését kell korlátozni, de a megszüntetéshez is programokat kell kidolgozni.

Hasonló módon a távfűtés átállítására, a biogáz hasznosítására is hosszútávú programokat kell kidolgozni, hogy a felhasznált földgáz mennyisége a jövőben se emelkedjen.

8) Távfűtés

Az anyag² megállapítja, hogy a német értéknél kedvezőtlenebb becsült végfelhasználási hatásokban elsősorban a távfűtés nagyobb elterjedtsége játszik szerepet.

A távfűtést az EU Energetikai Igazgatósága elterjesztésre javasolja környezeti és gazdasági megfontolásokból egyaránt. Nálunk nagyon nagy szórás van az egyes távhőszolgáltatók színvonala, teljesítménye között. Van, ahol a versenyt elsősorban a már említett lakossági gázártámogatás torzítja el, de vannak olyan városok is, ahol az egész rendszer elavult, gazdaságtalan, és valós gázárak mellett sem lenne versenyképes.

A távfűtés jövője mind környezetvédelmi, mind szociális szempontból kiemelten fontos problémaként kezelendő.

² A hazai energiaigény prognózisai és az azokból levont következtetések, 21. oldal

9) Gazdasági eszközök

A rosszul alkalmazott gazdasági eszközöknek mind versenytorzító, mind káros környezeti hatásai vannak. Ezeket az anyag nagyon szűkszavúan tárgyalja.

A káros környezeti hatásokról lásd Kiss Károly szerkesztésében a „KÖRNYEZETVÉDELMI SZEMPONTBÓL KÁROS TÁMOGATÁSOK A MAGYAR GAZDASÁGBAN” c. tanulmánygyűjteményt³.

Budapest, 2006-02-02

³ <http://www.levego.hu/konyvtar/olvaso/karostamogatas.htm>